

ings, complemented with extensive theoretical passages, constitute a significant factual and argumentative stimulus in current language planning in Lusatia, aimed at the revival and preservation of the Lusatian language and Lusatian identity.

Literature

- Šatava L., 1989a, České etnikum v jinonárodním prostředí. In *Češi v cizině 4*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV a Československý ústav zahraniční, 63-74.
- Šatava L., 1989b, *Migrační procesy a české vystěholectví 19. století do USA*. Praha: Univerzita Karlova.
- Šatava L., 1996, Vystěholectví do USA. In *Češi v cizině 9*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 155-171.
- Šatava L., 2001, *Jazyk a identita etnických menšin*. Praha: Cargo.

ALENA JAKLOVÁ

MARIA TERESA LIZISOWA, TEKST – KONTEKST – INTERPRETACJA. W POSZUKIWANIU SEMIOTYCZNO-DYSKURSYWNYCH WZORCÓW KONKRETYZACJI JĘZYKA

Kraków: Wydawnictwo Collegium Columbinum, 2006, s. 385.

Najnowsza książka Marii Teresy Lizisowej składa się z dwóch części. Pierwsza (rozdz. I-IV) poświęcona jest dyskursowi prawnemu oraz semiotycznym wzorom tekstów prawnych, natomiast druga (rozdz. V-VI) przedstawia konteksty kulturowe oraz tekstologiczne aspekty wybranych stylów. Całość jest niezwykle spójna, zamierzeniem Autorki jest bowiem przedstawienie możliwie jak najpełniej paradygmatów semiotycznych stylów funkcjonalnych w konkretnych gatunkach tekstów.

Praca ma walor teoretyczny i praktyczny. Każdy rozdział otwierają założenia metodologiczne, które są ilustrowane szczegółową analizą semantyczną bardzo dobrze dobranych tekstów, zarówno historycznych, jak i współczesnych. Świadomym zamierzeniem Autorki jest zaprezentowanie panoramy problemów, które łączą się z zagadnieniem wzorca stylistycznego jako idealnego układu semiotycz-

nego tekstu w realizacji systemu językowego oraz zaprezentowanie całej panoramy ujęć metodologicznych – od starszych wypracowanych na gruncie strukturalizmu i semantyki generatywnej po najnowsze koncepcje lingwistyki kognitywnej.

Uwzględniając szeroki kontekst kulturowy, stara się badaczka rozpatrywać funkcje komunikacyjne tekstu jako źródła stylu. Autorka poddała analizie stylistycznej i semantycznej teksty reprezentujące różne odmiany funkcjonalne polszczyzny (prawną, artystyczną, naukową, publicystyczną, religijną) w perspektywie zarówno diachronicznej, jak i synchronicznej. Perspektywa diachroniczna pozwoliła ukazać ciągłość tradycji w badaniach stylistycznych, a jednocześnie umożliwiła wskazanie elementów nowych. Z kolei badanie kompetencji funkcjonalnych i interpretacja tekstów pozwoliły ujawnić w nich głębszy sens w ramach współczesnych teorii hermeneutycznych.

Publikację M.T. Lizisowej otwiera rozdział *Dyskurs i tekst*, w którym Autorka przedstawia swoje credo metodologiczne, wyjaśnia różne ujęcia zagadnienia dyskursu, nawiązuje także do bardzo ważnego zagadnienia kontekstu, interpretacji i intertekstualności. Przyjmuje koncepcję tekstu nie tylko jako produktu, ale przede wszystkim jako procesu, czego konsekwencją jest dwukierunkowe badanie tekstu – skierowane na system (według założeń gramatyki strukturalnej i generatywno-transformacyjnej) oraz nastawione komunikacyjnie (zgodnie z intencją funkcjonalnego podejścia do języka). Taka koncepcja badawcza pozwala określić zarówno typ (prototyp) tekstu jako znaku (superznaku), jak i jego realizacje tekstowe w ramach pokrewieństwa rodzinnego.

Część I książki poświęcona jest problematyce tekstów prawnych i okołoprawnych. W lingwistyce polskiej nadal brak jest syntetycznego opracowania dotyczącego właśnie dyskursu prawnego. Dotychczas najczęściej na jego temat wypowiedzieli się przede wszystkim prawnicy (m.in. Gizbert-Studnicki 1986, 2004; Malinowski 2006; Zieliński 1999, 2002, 2004; Choduń 2007), którzy zwrócili uwagę na najważniejsze wyróżniki współczesnego języka prawnego i prawniczego. Językoznawców interesowały głównie badania diachroniczne (m.in. Lizisowa 1995, 2000, 2004; Szczepankowska 2004, 2006; Wojtak 1988) oraz wzorce gatunkowe tekstów prawnych (Malinowska 2001, 2004). Ta część opracowania jest więc ważnym głosem w toczącej się dyskusji na temat języka prawa.

Opisując właściwości dyskursu prawnego, Autorka zwraca między innymi uwagę na zagadnienie normy prawnej. Korzysta tutaj zarówno z ustaleń lingwistów, jak i prawników oraz logików. Podrozdział ten świetnie przygotowuje do szczegółowych analiz zaproponowanych w dalszych partiach książki, poświęconych semiotycznym wzorom tekstów prawnych. Bardzo trafny jest dobór tekstów

do analizy – mamy tu bowiem zarówno staropolskie teksty prawne (*Statuty Kazimierza Wielkiego*, *Statuty litewskie*), jak i współczesne (konstytucje polskie od najstarszej *Konstytucji 3 maja* po *Konstytucję RP* z 1997 r., *Kodeks pracy*, *Prawo bankowe*). Ten dość obfity zbiór reprezentatywnych tekstów odmiany prawnej języka poddany został bardzo wnikliwej analizie i interpretacji za pomocą stosownych metod badawczych.

Na uwagę zasługują spostrzeżenia o wykładnikach stylu prawnosądowego w najstarszych tekstach prawnych (statuty, ortyle magdeburskie, orzeczenia sądów ziemskich i grodzkich, protokoły posiedzeń sądów, przysięgi sądowe). Zabytki piśmiennictwa prawnego, zdaniem M. T. Lizisowej, „stanowią polską wersję wzorca europejskiego, bowiem wspólny kod semiotyczny funkcjonował w średniowieczu ponad językami etnicznymi” (s. 57). Autorka podkreśla, że podstawą wydzielenia stylu prawnosądowego jest pole tematyczne dotyczące organizacji władzy ustawodawczej i sądowniczej, a stylistyczne nacechowanie tekstów prawnych „wyraża się w funkcji, którą pełnią w elementach jej struktury wyrażenia wskazujące (deiktyczne), stanowiące indeksalne znaki przedmiotów (osób i rzeczy) w świecie norm prawnych” (s. 78).

Dużo miejsca poświęca Badaczka także pojęciom i terminom prawniczym. Podkreśla, że w staropolszczyźnie terminy prawne nie miały samodzielnego znaczenia, a odpowiednie pojęcia prawne były wyrażane przez całe formuły składniowe. Analiza historyczna terminów wskazuje, że „w języku prawnym staropolskim terminy tworzyły zwarty system, a więc nie były wieloznaczne” (s. 108), miały swoje stałe miejsce w podstawowych strukturach predykatowo-argumentowych oraz stałe odniesienie do pojęć prawnych. „Wykładnikami odniesienia terminu były znaczenia etymologiczne pierwiastka (morfemu semantycznego), natomiast wykładnikami sensu było znaczenie strukturalne nazwy (kategoria morfologiczna), rola składniowa terminu jako wyrazu tekstowego (pozycja w zdaniu), rodzaj wypowiedzi jako aktu mowy (dyrektywa, ocena, stwierdzenie, opis) i funkcja pragmatyczna (performatywna lub konstatywna), w jakiej wyraz był terminem” (s. 109).

Doskonale współgra z częścią I opracowania podrozdział *Struktura i semantyka dyskursu w Panu Tadeuszu* (zob. część II), w którym M. T. Lizisowa, pisze o recepcji *Statutów litewskich* w dziele Mickiewicza. Badaczka zauważa przekodowanie tekstu prawnego *Statutów* na tekst literacki *Pana Tadeusza*. Zbliżenie poematu Mickiewicza do struktury tekstów prawnych polega, jej zdaniem, na „odebraniu tekstowi prawnemu jego normatywnej funkcji kwalifikowania stanów

rzeczy i na nadaniu mu funkcji reproduktywnej zdawania sprawy ze stanów rzeczy” (s. 289).

Druga część recenzowanej książki przynosi nie tylko opis kontekstów kulturowych wybranych tekstów A. Mickiewicza, ale ujawnia także tekstologiczne aspekty niektórych stylów funkcjonalnych polszczyzny. Uwzględniając szeroki kontekst interpretacyjny, Autorka analizuje różne gatunki wypowiedzi najbardziej reprezentatywne dla poszczególnych odmian: kazania (*Kazania świętokrzyskie* oraz kazania księdza Skargi), żywoty świętych, prozę Nałkowskiej, prozę pamiętnikarską i autobiograficzną, poezję i prozę ludową.

Zdając sobie sprawę z obecnego etapu rozwoju teorii semantycznych, Autorka opowiada się za elektyzmem metodologicznym. Korzysta z dorobku semantyki tradycyjnej oraz z nowszych koncepcji, między innymi lingwistów kognitywnych, wybiera różnorodne metody, aby pokazać całe ich spektrum, aby w pełni przedstawić funkcjonalne aspekty badań tekstologicznych. Trzeba podkreślić, że Autorkę charakteryzuje bardzo wysoka świadomość metodologiczna. Szczegółowa analiza semantyczna wybranych tekstów zawsze poprzedzona jest jasnym przedstawieniem metody badawczej, która konsekwentnie jest realizowana. Analizy prowadzone są bardzo rzetelnie, wręcz drobiazgowo.

Książka Marii Teresy Lizisowej uwzględnia szeroki kontekst interpretacyjny. Jest wzorem niezwykle rzetelnego opracowania naukowego. Szczególną wartość naukową ma dla mnie część I opracowania, która może stać się kluczem do dalszych badań nie tylko zabytków języka prawnego, ale także współczesnych dokumentów urzędowo-prawnych. Swą książką Autorka wnosi znaczący wkład do badań odmian stylowych polszczyzny (szczególnie odmiany prawnej), uświadamiając jednocześnie, ile trzeba mieć odwagi, jaką wiedzę interdyscyplinarną i doświadczenie badawcze, by sprostać zadaniom wieloaspektowego przedstawienia trudnych zagadnień tekstologicznych interpretowanych w perspektywie semiotycznej, aksjologicznej i pragmatycznej.

Książka *Tekst – Kontekst – Interpretacja* potwierdza szerokie zainteresowania Marii Teresy Lizisowej. Autorka udowadnia nią, że jest badaczką odznaczającą się solidnością warsztatu, szeroką wiedzą historycznojęzykową, umiejętnością porównywania i aktualizowania ważnych tematów.

Publikacja odznacza się przejrzystą, zdyscyplinowaną budową, co ułatwia czytelnikowi odbiór niezwykle ciekawych szkiców, różnorodnych tematycznie i interesujących metodologicznie. Nie jest jednak łatwą lekturą, wymaga od czytelnika pewnego przygotowania, wiedzy interdyscyplinarnej, ale pobudza do naukowej refleksji. Recenzowana praca jest znaczącym osiągnięciem w dziedzinie badań hi-

storycznojęzykowych i stylistycznych w Polsce, jest nie tylko dokumentem wnikliwości i rzetelności badawczej, ale i poznawczej pasji Autorki. Zachęcam do lektury.

Literatura

- Choduń A., 2007, *Słownictwo tekstów aktów prawnych w zasobie leksykalnym współczesnej polszczyzny*, Warszawa.
- Gizbert-Studnicki T., 1986, *Język prawny z perspektywy socjolingwistycznej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z nauk politycznych”, z. 26, Kraków.
- Gizbert-Studnicki T., 2004, *Sytuacyjne uwarunkowanie językowych właściwości tekstów prawnych*. – *Język-Prawo-Społeczeństwo ...*
- Język-Prawo-Społeczeństwo*, 2004, E. Malinowska (red.), Opole.
- Lizisowa M.T., 1995, *Podstawowe terminy prawne w statutach staropolskich na tle słowiańskim (studium semantyczne)*, Kraków.
- Lizisowa M.T., 2000, *Język Kodeksu Olszewskiego (1550). Z recepcji staropolskiego języka prawno-sądowego w Wielkim Księstwie Litewskim w szesnastym wieku*, Kraków.
- Lizisowa M. T., 2004, *Polska tradycja stylistyki tekstów prawnych*. – *Język - Prawo - Społeczeństwo ...*
- Malinowska E., 2001, *Wypowiedzi administracyjne – struktura i pragmatyka*, Opole.
- Malinowski A., 2006, *Polski język prawny. Wybrane zagadnienia*, Warszawa.
- Szczepankowska I., 2004, *Język prawny I Rzeczypospolitej w „Zbiorze praw sądowych” Andrzeja Zamoyskiego, część I. Pojęcia prawne, część II. Wypowiedzi normatywne*, Białystok.
- Szczepankowska I., 2006, *Rola łaciny w kształtowaniu terminologii prawa polskiego w okresie od XVI do XVIII wieku*. – *Język w urzędach i sądach*, M.T. Lizisowa, (red.), Kraków.
- Wojtak M., 1988, *Elementy stylu urzędowego w Ortylach magdeburskich*, „Język Polski”, z. 4-5, s. 221-230.
- Zieliński M., 1999, *Języki prawne i prawnicze*. W. *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, W. Pisarek (red.), Kraków.
- Zieliński M., 2002, *Wykładnia prawa. Zasady. Reguły. Wskazówki*, Warszawa.
- Zieliński M., 2004, *Język prawny, język administracyjny, język urzędowy*. – *Język-Prawo-Społeczeństwo ...*

EWA MALINOWSKA